

त्रिभुवन विश्वविद्यालयले लिने वार्षिक परीक्षाको प्रश्नपत्रमा विषयगत वैधता
Content Validity in the Tribhuvan University Question

बद्रीप्रसाद Badri Prasad फुएल Phuyal

एम.एड. M Ed.

उपप्राध्यापक (शिक्षा) Lecturer (Ed.)

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम Mahendra Ratna Multiple Campus, Ilam

मो. नं.- ९८५२६८०९२० | ईमेल- badri.phuel@gmail.com

लेखसार

यस अध्ययनको उद्देश्य त्रिभुवन विश्वविद्यालयले लिने विभिन्न परीक्षाका प्रश्नपत्रहरूमा निहित विषयगत वैधताको गुणलाई विश्लेषण गर्नु हो । यो अध्ययन तार्किक विश्लेषणमा आधारित छ । यसमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय बि.एड. तहको तेस्रो वर्षमा अध्ययन-अध्यापन गरिने पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) विषयको वार्षिक परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूको अध्ययन एवम् विश्लेषण गरिएको छ । विगत तीन वर्ष २०७६ देखि २०७८ सम्मका प्रश्नपत्रलाई अध्ययनको विषय बनाइएको छ । परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूमा कुन हदसम्म सबै एकाइको प्रतिनिधित्व भएको भन्ने कुराको विश्लेषण तार्किक रूपमा गरिएको छ । यस अध्ययनले असल परीक्षणका विशेषताहरूको शिक्षण गर्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायका शिक्षकहरूले निर्माण गरेका प्रश्नपत्रहरूको एकाइगत प्रतिनिधित्वको पक्षबाट हेर्दा र अङ्क विभाजनलाई हेर्दा विषयगत वैधता कमजोर रहेको देखियो भने पछिल्ला वर्षका प्रश्नहरूमा चाहिँ सुधारोन्मुख अवस्था देखिएको, ती प्रश्नहरूलाई अभ्र राम्रो बनाउनका लागि प्रश्न निर्माणकर्ताहरूले विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरेर सोका आधारमा मात्र प्रश्न निर्माण गराउनुपर्ने र निर्माण भएका प्रश्नपत्रहरूलाई विशेषज्ञहरूको समूहले विषयगत वैधताको जाँच गराएर मात्र परीक्षामा प्रयोग गर्ने परम्पराको सुरुवात गर्नुपर्ने निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ ।

Abstract

The main purpose of this study is to analyze the quality of content validity in the TU question. This study is based on logical analysis. In this article, it is studied and analyzed curriculum and evaluation of B. Ed. 3rd year (Ed. 431) TU question. The subject matter of the study includes the questions of the last three years (2076- 2078 B.S.). The focus of this study is to analyze how each unit has been addressed. Further more, this research on the questions set by the qualified University teachers on the basis of unit wise representation of the text. The critical examination of the questions indicated that the content validity and weightage coverage of questions in the beginning years was found weak. However, the validity and weightage coverage improved in the later. The study also showed that the question should be set based on the specification table and the verification of the export as well.

शब्दकुन्जी : वार्षिक परीक्षा, वैधता, विषयगत वैधता, पाठ्यक्रम, विशिष्टीकरण तालिका, वस्तुगत प्रश्न, विषयगत प्रश्न ।

Keywords: Yearly Examination, Validity, Content Validity, Curriculum, Specification Table, Objective Question, Subjective Question.

परिचय

त्रिभुवन विश्वविद्यालय वि. स. २०१६ मा स्थापना भएको नेपालको सबैभन्दा जेठो र गरिमामय इतिहास बोकेको विश्वविद्यालय हो । स्थापनाकालदेखि नै उच्चशिक्षामा अग्रणी भूमिका खेलेको यस विश्वविद्यालय अन्तर्गत हाल ६२ आङ्गिक, ५२९ सामुदायिक र ५४९ निजी क्याम्पसहरू क्रियाशील छन् । त्रिभुवन विश्वविद्यालयभित्र ४२ वटा केन्द्रीय विभाग, पाँचवटा अध्ययन संस्थान, चारवटा सङ्काय र चारवटा अनुसन्धान केन्द्रहरू छन् । शिक्षाशास्त्र सङ्काय चारवटा सङ्कायहरूमध्ये एउटा महत्वपूर्ण सङ्कायका रूपमा लिइन्छ । यस सङ्कायले देशका लागि आवश्यक तालिमप्राप्त शिक्षक एवम् शैक्षिक प्रशासक उत्पादन गर्ने उद्देश्य राखेर अध्ययन अध्यापन गरिरहेको छ (त्रिभुवन विश्वविद्यालय, सन् २०२३) ।

व्यक्तिमा निहित प्रतिभा र ऊर्जालाई स्वतन्त्र रूपले प्रस्फुटन गराउने उद्देश्य शिक्षाले राखेको हुन्छ भने उद्देश्य पूरा भयो कि भएन भनेर मूल्याङ्कन गरिन्छ । मूल्याङ्कन गर्ने विभिन्न साधनहरूमध्ये परीक्षालाई प्रमुख साधनको रूपमा त्रिभुवन विश्वविद्यालयले समेत लिएको पाइन्छ । त्रिभुवन विश्वविद्यालयको स्थापना कालदेखि नै परीक्षालाई समय-सापेक्ष स्तरयुक्त बनाउँदै यसको संवेदनशील पक्षलाई समेत आत्मसात् गर्दै आएको छ । त्रिभुवन विश्वविद्यालयले वि. स. २०१६ सालदेखि पठनपाठन एवम् मूल्याङ्कनका साधनका रूपमा परीक्षाको व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । वि. स. २०२९ सालबाट सेमेस्टर प्रणाली अनुसार ६६ महिनामा परीक्षा लिने पद्धति सुरु गरेको त्रिभुवन विश्वविद्यालयले वि. स. २०३८ सालबाट वार्षिक परीक्षा प्रणालीबाट नै विद्यार्थीहरूको उपलब्धिलाई नाप्ने गरेको छ । अहिले आएर त्रिभुवन विश्वविद्यालयले सेमेस्टर (६/६ महिनामा परीक्षा लिने) र वार्षिक (१/१ वर्षमा परीक्षा लिने) प्रणाली गरी दुवै पद्धति कार्यान्वयन गर्नु गरेको छ (श्रेष्ठ, २०६०) । त्रिभुवन विश्वविद्यालयले वि. एड. अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूको सेमेस्टर अन्तर्गतको भए ६६ महिनामा र वार्षिक प्रणाली अन्तर्गत भए एक एक वर्षमा परीक्षाका माध्यबाट मूल्याङ्कन गरिन्छ । शिक्षाशास्त्र सङ्कायको तहमा १५० पाठ्यभारमा पढाइ हुने पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन विषयको मूल्याङ्कन १०० पूर्णाङ्कको परीक्षाबाट गरिन्छ । यहाँ १०० पूर्णाङ्कलाई २० पूर्णाङ्कको बहुवैकल्पिक २० वटा प्रश्न, ५६ पूर्णाङ्कको छोटो उत्तर आउने ८ वटा र २४ पूर्णाङ्कको लामो उत्तर आउने दुईवटा प्रश्नहरू सोध्ने गरिएको छ ।

'वैधता' को अर्थ सत्य वा निष्ठा हो । तसर्थ जुन उद्देश्यले मापनका साधनहरू तयार गरिएको हो त्यही उद्देश्यको मापन गर्ने साधनमा निहित गुणलाई वैधता भनिन्छ (फुएल, २०७५) । जुन गुण नाप्न कुनै परीक्षण तयार गरिएको हुन्छ, परीक्षणले ती गुणहरू नापेको कुरालाई सुनिश्चित गर्दछ भने यस्ता परीक्षणका साधनमा वैधताको गुण रहेको मानिन्छ (जवरा, २०७४) । कुनै परीक्षणमा जाँच खोजिएको कुरा दुरुस्त र ठिकसँग जाँच सक्ने गुणलाई परीक्षण वा प्रश्नपत्रको वैधता भनिन्छ । अर्थात् परीक्षणले आशातीत गुणको मापन गर्न सक्थ्यो भने त्यो परीक्षणमा वैधता भएको मान्न सकिन्छ (भट्टराई र धामी, २०७०) ।

परीक्षणले मापन गर्ने दाबी गरेको डिग्रीलाई वैधताले जनाउँछ । विभिन्न लेखकहरूले वैधतालाई विभिन्न तरिकामा परिभाषित गरेका छन् । अनास्तासी (१९६८) का अनुसार परीक्षणको वैधता भन्नाले जुन गुण नाप्ने उद्देश्यका साथ परीक्षण सञ्चालन गरिएको हो र यसले कति राम्रोसँग नाप्न सक्थ्यो भन्ने चिन्ता गर्दछ । परीक्षणको वैधतालाई परीक्षाले मापन गर्न खोजेको कुरालाई मापन गर्न सक्थ्यो कि सकेन त्यसलाई हेर्ने माध्यम वा यसले मापन गर्ने साधनको क्षमताको डिग्रीका रूपमा हेरिन्छ (सिंह, इ.२००९) । वैधता भनेको जुन गुण मापन गर्न खोजिएको छ त्यसको सूचना सङ्कलन वा प्रशोधनको गुणस्तर हेर्ने प्रक्रिया हो जसले सो कामलाई प्रमाणित समेत गर्दछ (वेष्ट र खान, इ.१९९९) । यो प्रस्तावित अनुमान वा निष्कर्षको सत्यतालाई जाँच गर्नका लागि सबै भन्दा राम्रो अनुमान गर्ने माध्यम हो (ट्रिकिम, इ.२००८) । जे मापन गर्नुपर्ने हो त्यसलाई सटीक रूपमा मापन गर्न सक्नु नै त्यो उपकरणको वैधता हो (लिनक्विष्ट, इ.१९५१) ।

परीक्षणले जे मापन गर्ने अभिप्राय राखेको हुन्छ वा कुन हदसम्म परीक्षणबाट निर्दिष्ट निष्कर्षहरू जायज वा अर्थपूर्ण देखिन्छन् भन्ने कुरासँग वैधता सम्बन्धित छ (कोलम्यान, इ.२००६) । वैधताको डिग्रीले अनुभवजन्य प्रमाण तथा सैद्धान्तिक तर्कहरूलाई एकीकृत रूपमा परीक्षणका अङ्क तथा परीक्षणका अन्य साधनहरूमा आधारित रहेर पर्याप्त एवम् उपयुक्त छ कि छैन भनेर व्याख्याका आधारमा समर्थन गर्दछ (मेसिक, इ.१९९०) । त्यसैले मापनका साधनले जुन गुण मापन गर्नका लागि निर्माण गरिएको हो त्यो साधनले त्यही गुणलाई मापन गरेको सुनिश्चित गर्नु नै त्यो साधनमा रहेको वैधताको गुण हो अथवा जुन उद्देश्य राखेर मूल्याङ्कनका साधनहरू निर्माण गरिएको हुन्छ, ती साधनको प्रयोग गर्दा लक्षित उद्देश्य प्राप्त भएको कुराको सुनिश्चित गर्नु भने त्यो साधनमा वैधताको गुण रहेको मानिन्छ ।

विषयगत वैधता

जुन विषयवस्तुको ज्ञान मापन गर्न परीक्षणको साधन तयार गरिएको हो उक्त साधनले त्यस विषयका सम्पूर्ण विषयवस्तुलाई प्रतिनिधित्व गर्न सक्छ भने सम्बन्धित साधनमा विषयगत वैधता निहित रहेको मानिन्छ (निउरे, २०७४) । कुनै पनि मापनका साधनले मापन गर्नुपर्ने व्यवहारको क्षेत्रलाई प्रतिनिधि नमूना प्रश्नको सहायताबाट समेट्न सकेको छ वा छैन भन्ने कुरा विषयगत वैधताको विवरणमा हेरिन्छ (पराजुली समेत, २०६६) । प्रभावकारी शिक्षण पछाडी विद्यार्थीहरूको जाँच लिँदा पाठ्यक्रममा तोकिएका सबै एकाइहरूका विषयवस्तु पर्ने गरी प्रश्नपत्र बनाइएको छ भने त्यस परीक्षणलाई विषयगत वैधता भएको मानिन्छ (शर्मा एन्ड शर्मा, २०६९) ।

विषयवस्तुको क्षेत्रका विभिन्न तहका उद्देश्यहरू नापनका लागि परीक्षणको सामग्री उपयुक्त हुनुपर्दछ । उदाहरणका लागि कुनै रोजगारी छनोटको लागि प्रयोग गरिएको परीक्षणले काम गर्नका लागि अनावश्यक कुराहरूलाई छाडेर आवश्यक पर्ने विशेषताहरू क्षमता, सिप, एवम् दक्षताहरूलाई समेट्नु भन्ने त्यस्तो परीक्षणमा विषयगत वैधता रहेको मानिन्छ (कोलम्यान, इ.२००६) ।

विषयगत वैधता त्यो डिग्री हो जसमा परीक्षणले चाहेको विषयक्षेत्रको मापनलाई हेर्दछ । यो परीक्षार्थीहरूले विशेष सिप वा अध्ययनको निश्चित पाठ्यांशमा कतिको राम्रोसँग दक्षता हासिल गरेका छन् भन्ने कुरा मापन गर्न निर्माण गरिएको परीक्षामा आवश्यक हुन्छ (सिंह, इ.२००९) । निश्चित उद्देश्य राखेर सञ्चालन गरिने आकलनका साधनहरूको सान्दर्भिकता र लक्षित उद्देश्यको प्रतिनिधित्व गर्नु नै ती साधनको विषयगत वैधता हो (हायन्स, रिचुड र कुवा, इ.१९९५) । विषयगत वैधता भन्नाले आकलनका साधनहरूले नापन खोजेको विषयवस्तुको मुद्दालाई ढाक्ने क्षमता हो । त्यो ढाक्ने क्षमता सन्तुलित भन्ने हुनुपर्दछ । विषयवस्तुको प्रत्येक पक्षलाई समान एवम् पर्याप्त मात्रामा प्रश्नहरूले प्रतिनिधित्व गर्न सक्नु नै विषयगत वैधता हो ।

शिक्षकले डिजाइन गरेको परीक्षणका सामग्रीहरूको वैधताको परीक्षण प्रश्नको नमुनाबाट गर्न सकिन्छ । जब कुनै प्रश्नमा विषयगत वैधता रहेन भन्ने दुईवटा नतिजा देखापर्न सक्दछ । पहिलोमा विद्यार्थीहरूले आवश्यक परेको बेला परीक्षामा समावेश नगरिएका सिपहरू प्रस्तुत गर्न सक्दैनन् भन्ने दोस्रो परीक्षामा केही असम्बन्धित प्रश्नहरू समावेश हुन सक्दछ । यसलाई विद्यार्थीहरूले ठिक उत्तर दिन सक्दैनन् (जनदधी, इ.२०१०) ।

परीक्षणको विषयगत वैधतालाई विशेषज्ञहरूको निर्णय र तथ्याङ्कशास्त्रीय विश्लेषण गरी दुई तरिकाले जाँचन सकिन्छ । नेपाली सन्दर्भमा परीक्षणको विषयगत वैधता परीक्षण गर्न विशेषज्ञहरूको समूहले विषयवस्तुभित्र रहेर सोधिएका प्रश्नपत्रलाई तुलना गरेर हेरिन्छ । यसरी हेर्दा प्रश्नहरूले विषयवस्तुका सबै महत्वपूर्ण कुराहरूलाई ढाक्न सक्नु सक्ने छुट्याइन्छ । यदि ढाक्न सकेको रहेनछ भने प्रश्नपत्रमा संशोधन गरी विषयगत वैधता कायम गरिन्छ । यसर्थ प्रश्नमा विषयगत वैधता बहुसङ्ख्यक विशेषज्ञहरूको सहमतिमा भर पर्दछ (सिंह, इ.२००९) ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको पाठ्यक्रम २०७२ का अनुसार पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) विषय बि. एड. तेस्रो वर्षका विद्यार्थीहरूले अनिवार्य अध्ययन गर्नुपर्ने मुख्य पाठ्यक्रमका रूपमा राखिएको छ । यसलाई एघार एकाइमा विभाजन गरी पाठ्यांश तयार गरिएको छ । यस पाठ्यांशका सुरुका पाँचवटा एकाइ पाठ्यक्रम विकाससँग सम्बन्धित छन् भने पछिल्ला छवटा एकाइ मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित छन् । पाठ्यक्रम अन्तर्गत पन्ध्र पाठ्यभार दिइएको असल परीक्षणका विशेषताहरू सातौं एकाइमा रहेको छ । यस सातौं एकाइमा विश्वसनीयता लगायत वैधताको अर्थ एवम् परिभाषा, वैधताको स्वरूप, यसका प्रकारका साथै प्रभाव पार्ने तत्वहरू राखिएको छ । त्रिभुवन विश्वविद्यालय देशको ठूलो एवम् जेठो विश्वविद्यालय हो । विश्वविद्यालय सँगसँगै जस्तो शिक्षाशास्त्र सङ्कायको पनि स्थापना भएको थियो । यस सङ्कायको प्रमुख काम देशलाई आवश्यक पर्ने दक्ष शिक्षक तथा शैक्षिक प्रशासक उत्पादन गर्नु हो । यस सङ्कायले विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन परीक्षाबाट गर्दछ । परीक्षाका लागि निर्माण गरिएका प्रश्नहरूले सम्पूर्ण पाठ्यांशलाई ढाकेको हुनुपर्दछ भन्ने कुरा असल प्रश्ननिर्माणको सिद्धान्त हो भन्ने परीक्षामा केही पाठ्यांशबाट मात्र प्रश्नहरू सोधिएको भन्ने गुनासो परीक्षार्थीहरूबाट सुनिने गरेको छ । यी दुई पक्ष (सिद्धान्त र परीक्षार्थीको गुनासो) बिच मेल खान्छ कि खाँदैन ? भन्ने जिज्ञासा मेटाउन यो अध्ययन गरिएको छ । यस अध्ययनले असल परीक्षणका विशेषताहरूको शिक्षण गर्ने शिक्षाशास्त्र सङ्कायका शिक्षकहरूले निर्माण गरेका प्रश्नपत्रमा विषयगत वैधताको गुणले युक्त छन् कि छैनन् ? भन्ने मूल जिज्ञासालाई समाधान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसका लागि बि. एड. तेस्रो वर्षमा अध्यापन हुने पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) विषयको विगत तीन वर्ष (२०७६, २०७७ र २०७८) को वार्षिक परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूको विषयगत वैधताको अवस्था विश्लेषण गरिएको छ । साथै ती प्रश्नहरूलाई अभ्र राम्रो बनाउनका लागि सुझाव समेत प्रस्तुत गरिएको छ । अध्ययनले पाठ्यक्रम विकास कर्ता, प्रश्न निर्माता, शिक्षकहरू, प्रशासक एवम् अनुसन्धाताहरूलाई आगामी दिनमा फाइदा पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ ।

उद्देश्य

यस लेखको उद्देश्य त्रिभुवन विश्वविद्यालयले लिने वार्षिक परीक्षाका प्रश्नपत्रहरूमा निहित विषयगत वैधताको विश्लेषण गर्नु रहेको छ ।

अध्ययन विधि

यो अध्ययन तार्किक विश्लेषणमा आधारित भएर सम्पन्न गरिएको छ । यस अध्ययनमा बि. एड. तेस्रो वर्षमा अध्ययन हुने Ed. 431 विषयको वार्षिक परीक्षामा सोधिएका सम्पूर्ण प्रश्नहरूलाई अध्ययनका सामग्री बनाइएको छ । विगत तीन वर्ष (२०७६-२०७८) का प्रश्नहरूको तार्किक विधिद्वारा परीक्षाको विषयगत वैधता हेरिएको छ । अध्ययनलाई अगाडि बढाउने सिलसिलामा

अनुसन्धानकर्ता स्वयमूले विषयगत वैधतालाई हेर्ने पाठ्यांशका आधारमा एकाइगत रूपमा मापनको स्केल तय गरी प्रश्नहरूलाई सोही विषयको पाठ्यांश तथा पूर्णाङ्कका आधारमा तुलनात्मक तालिकाको निर्माण गरेर विश्लेषण तथा छलफल गर्दै अध्ययन सम्पन्न गरिएको छ ।

नतिजाको विश्लेषण र छलफल

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) विषयलाई एघार एकाइमा विभाजन गरी पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ । यस विषयलाई अध्यापन गर्न १५० घण्टी पाठ्यभार छुट्ट्याइएको छ । यो विषयमा विद्यार्थीले हासिल गरेका उपलब्धिलाई मूल्याङ्कन गर्न तीन घण्टाको समयमा १०० पूर्णाङ्कको परीक्षा दिनुपर्ने प्रावधान राखिएको छ । यसका लागि वार्षिक परीक्षा प्रणालीका रूपमा वस्तुगत र विषयगत गरी दुई किसिमका प्रश्नहरू सोधिन्छ । यहाँ सोधिने प्रश्नहरूको पूर्णाङ्कको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १ :

वार्षिक परीक्षामा सोधिने प्रश्नहरूको सङ्ख्या र पूर्णाङ्कको विवरण

प्रश्नको किसिम	सोधिने प्रश्न सङ्ख्या	एउटा प्रश्नको पूर्णाङ्क	जम्मा पूर्णाङ्क
वस्तुगत	२०	१	२०
	८ वटा प्रश्न मध्ये कुनै तीनवटामा		
छोटो उत्तर आउने	अथवा प्रश्न राखिन्छ ।	७	५६
विषयगत	२ वटा प्रश्न मध्ये कुनै एउटामा		
लामो उत्तर आउने	अथवा प्रश्न राखिन्छ ।	१२	२४

(स्रोत: त्रिभुवन विश्वविद्यालय पाठ्यक्रम, २०७२)

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) विषयलाई वार्षिक रूपमा विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कनका लागि १०० पूर्णाङ्कका प्रश्नहरूलाई तीन समूहमा विभाजन गरिएको हुन्छ । जसमा समूह ए मा २० पूर्णाङ्कको २० वटा वस्तुगत बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू, समूह बी मा प्रश्न ७ पूर्णाङ्कका दरले ८ वटा छोटो उत्तर आउने जम्मा ५६ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू जसमा तीनवटा प्रश्नमा अथवा प्रश्नसमेत र समूह सी मा प्रतिप्रश्न १२ पूर्णाङ्कका दरले जम्मा २४ पूर्णाङ्कका २ वटा प्रश्नहरू जसमा एउटा प्रश्नमा अथवा प्रश्नसमेत सोधिन्छ ।

२०७६ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले देखाएको विषयगत वैधता

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) मा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको उपलब्धिलाई मूल्याङ्कन गर्न २०७६ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले एकाइगत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २ :

२०७६ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले एकाइगत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइ

एकाइ	विषयवस्तु	पाठ्यभार	प्रश्न सङ्ख्या		जम्मा अङ्क
			वस्तुगत	छोटो उत्तर लामो उत्तर	
१	पाठ्यक्रमको अवधारणा	१५	१	१ अथवा १	८
२	पाठ्यक्रमलाई प्रभाव पार्ने स्रोतहरू	१२	३	१ अथवा १	१०
३	पाठ्यक्रम विकास	२०	५	१ अथवा १	२४
४	वर्तमान नेपालको माध्यमिक विद्यालय पाठ्यक्रम	१५	२	-	२
५	स्थानीय पाठ्यक्रम	८	१	१	८
६	मापन र लेखाजोखा	१२	१	१ अथवा १	८

७	असल परीक्षणका विशेषता	१५	१	-	-	१
८	शिक्षक निर्मित परीक्षणको निर्माण	२०	२	१	१	२१
९	परीक्षाको आबद्धता, सञ्चालन, अङ्कन र विश्लेषण	१५	२	१	-	९
१०	मूल्याङ्कनका अन्य साधनहरू	१०	१	१	-	८
११	नेपालको विद्यालय तहमा वर्तमान मूल्याङ्कन पद्धति	८	१	-	-	१
जम्मा		१५०	२०	८ अथवा ३	२ अथवा १	१००

तालिका २ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायले २०७६ सालमा बि. एड. तेस्रो वर्षमा सोधिएका प्रश्नपत्रले एकाङ्गत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइलाई हेरिएको छ । यहाँ वस्तुगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा सबै एकाइबाट कम्तीमा एउटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ भने एकाइ तीनबाट पाँचवटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । विषयगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ २, ३ र ८ बाट छोटो उत्तर आउने र लामो उत्तर आउने एक एकवटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ भने एकाइ ७ र ११ बाट विषयगत प्रश्न नै सोधेको देखिँदैन ।

बि.एड. तेस्रो वर्षमा अध्ययन हुने १०० पूर्णाङ्कको पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन विषयको १५० पाठ्यभार रहेको हुँदा परीक्षामा प्रश्न निर्माण गर्दा एक पाठ्यभारबाट ०.६६ पूर्णाङ्कको प्रश्न सोधनुपर्ने देखिन्छ । २०७६ मा यो विषयमा पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपातलाई तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका ३ :

पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपात

एकाइ	पाठ्यभार	प्रश्नको पूर्णाङ्क सोधिएको	प्रश्नको पूर्णाङ्क सोधिनुपर्ने	प्रश्नको ढकाइ
१.	१५	८	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क २ कम देखिन्छ ।
२.	१२	१०	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क २ बढी देखिन्छ ।
३.	२०	२४	१३	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ११ बढी देखिन्छ ।
४.	१५	२	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ८ कम देखिन्छ ।
५.	८	८	५	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ३ बढी देखिन्छ ।
६.	१२	८	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ठिक देखिन्छ ।
७.	१५	१	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ९ कम देखिन्छ ।
८.	२०	२१	१३	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ८ बढी देखिन्छ ।
९.	१५	९	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ कम देखिन्छ ।
१०.	१०	८	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ठिक देखिन्छ ।
११.	८	१	५	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ४ कम देखिन्छ ।
जम्मा	१५०	१००	१००	

तालिकामा २०७६ सालका प्रश्नहरूको पूर्णाङ्क र पाठ्यभारलाई तुलनात्मक रूपमा हेरिएको छ । परीक्षामा सोधिएका र सोधिनुपर्ने प्रश्नहरूको पूर्णाङ्क एक अथवा २ मात्र अन्तरलाई सामान्य त्रुटीका रूपमा लिई वास्ता नगर्ने हो भने यस वर्षको प्रश्नपत्रमा दुईवटा एकाइ (६ र १०) बाट मात्र पूर्णाङ्क र पाठ्यभार मिलेको देखिन्छ भने एकाइ ३ र ८ बाट १३ पूर्णाङ्कका प्रश्न सोधनुपर्नेमा क्रमशः २४ र २१ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । त्यस्तै एकाइ ४ र ७ बाट क्रमशः ८ र ९ कम पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ ।

२०७७ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले देखाएको विषयगत वैधता

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) मा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको उपलब्धिलाई मूल्याङ्कन गर्न २०७७ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले एकाङ्गत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४ :

२०७७ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले एकाङ्गत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइ

एकाइ	विषयवस्तु	पाठ्यभार	प्रश्न सङ्ख्या			जम्मा अङ्क
			वस्तुगत	छोटो उत्तर	लामो उत्तर	
१	पाठ्यक्रमको अवधारणा	१५	१	१	-	८
२	पाठ्यक्रमलाई प्रभाव पार्ने स्रोतहरू	१२	२	१ अथवा १	-	९
३	पाठ्यक्रम विकास	२०	५	१	१	२४
४	वर्तमान नेपालको माध्यमिक विद्यालय पाठ्यक्रम	१५	२	१	-	९
५	स्थानीय पाठ्यक्रम	८	१	अथवा १	-	१
६	मापन र लेखाजोखा	१२	-	१	-	७
७	असल परीक्षणका विशेषता	१५	२	-	१	१४
८	शिक्षकनिर्मित परीक्षणको निर्माण	२०	१	१	१	८
९	परीक्षाको आबद्धता, सञ्चालन, अङ्कन र विश्लेषण	१५	३	१	अथवा १	१०
१०	मूल्याङ्कनका अन्य साधनहरू	१०	२	१ अथवा १	-	९
११	नेपालको विद्यालय तहमा वर्तमान मूल्याङ्कन पद्धति	८	१	-	-	१
जम्मा		१५०	२०	८ अथवा ३	२ अथवा १	१००

तालिका ४ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायले २०७७ सालमा बि. एड. तेस्रो वर्षमा सोधिएका प्रश्नपत्रले एकाङ्गत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइलाई देखाइएको छ । यहाँ वस्तुगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ छबाट एउटा पनि प्रश्न सोधिएको छैन भने अरू सबै एकाइबाट कम्तीमा एउटा र एकाइ तीनबाट पाँचवटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । विषयगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ ३ र ९ बाट छोटो उत्तर आउने र लामो उत्तर आउने एक एकवटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ भने एकाइ ११ बाट विषयगत प्रश्न नै सोधेको देखिँदैन ।

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन १०० पूर्णाङ्क रहेको विषयलाई १५० पाठ्यभार दिइएको छ । २०७७ सालमा यस परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूमध्ये एक पाठ्यभारबाट ०.६६ पूर्णाङ्कको प्रश्न सोध्नुपर्ने देखिने हुँदा यो विषयमा पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपातलाई तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका ५ :

पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपात

एकाइ	पाठ्यभार	प्रश्नको पूर्णाङ्क		प्रश्नको ढकाइ
		सोधिएको	सोध्नुपर्ने	
१.	१५	८	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क २ कम देखिन्छ ।
२.	१२	९	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ बढी देखिन्छ ।
३.	२०	२४	१३	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ११ बढी देखिन्छ ।
४.	१५	९	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ कम देखिन्छ ।
५.	८	१	५	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ४ कम देखिन्छ ।
६.	१२	७	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ कम देखिन्छ ।
७.	१५	१४	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ४ बढी देखिन्छ ।
८.	२०	८	१३	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ५ कम देखिन्छ ।
९.	१५	१०	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ठिक देखिन्छ ।
१०.	१०	९	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ बढी देखिन्छ ।

११.	८	१	५	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ४ कम देखिन्छ ।
जम्मा	१५०	१००	१००	

शिक्षाशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातक तह तेस्रो वर्षमा २०७७ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूको पूर्णाङ्क र पाठ्यभारको अनुपातलाई यो तालिकामा विश्लेषण गरिएको छ । यहाँ एकाइ ९ मा मात्र पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपात मिलेको देखिन्छ भने एकाइ ३ र ७ मा भने क्रमशः ११ र ४ बढी पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । त्यस्तै एकाइ ५, ८ र ११ हरूबाट क्रमशः ४, ५ र ४ कम पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ ।

२०७८ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले देखाएको विषयगत वैधता

पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन ९भ्मा द्वघञ्ज० मा विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको उपलब्धिलाई मूल्याङ्कन गर्न २०७८ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले एकाइगत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६ :

२०७८ सालमा सोधिएका प्रश्नहरूले एकाइगत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइ

एका इ	विषयवस्तु	पाठ्यभार वस्तुगत	प्रश्न सङ्ख्या छोटो उत्तर	लामो उत्तर	जम्मा अङ्क	
१	पाठ्यक्रमको अवधारणा	१५	१	-	८	
२	पाठ्यक्रमलाई प्रभाव पार्ने स्रोतहरू	१२	२	१ अथवा १	९	
३	पाठ्यक्रम विकास	२०	२	१ अथवा १	९	
४	वर्तमान नेपालको माध्यमिक विद्यालय पाठ्यक्रम	१५	२	१	९	
५	स्थानीय पाठ्यक्रम	८	१	-	१३	
६	मापन र लेखाजोखा	१२	२	१	९	
७	असल परीक्षणका विशेषता	१५	४	१	११	
८	शिक्षक निर्मित परीक्षणको निर्माण	२०	२	१	९	
९	परीक्षाको आबद्धता, सञ्चालन, अङ्कन र विश्लेषण	१५	२	१ अथवा १	९	
१०	मूल्याङ्कनका अन्य साधनहरू	१०	१	-	१	
११	नेपालको विद्यालय तहमा वर्तमान मूल्याङ्कन पद्धति	८	१	-	१३	
	जम्मा		२०	८ अथवा ३	२ अथवा १	१००

तालिका ६ मा त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायबाट २०७८ सालमा बि. एड. तेस्रो वर्षमा सोधिएका प्रश्नपत्रले एकाइगत रूपमा विषयवस्तुको ढकाइलाई देखाइएको छ । यहाँ वस्तुगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा सबै एकाइबाट कम्तीमा एउटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ भने एकाइ सातबाट चारवटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ । विषयगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ ८ बाट छोटो उत्तर आउने र लामो उत्तर आउने एक एकवटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ भने एकाइ १० बाट विषयगत प्रश्न नै सोधिएको देखिदैन ।

बि. एड. तेस्रो वर्षमा अध्ययन हुने १०० पूर्णाङ्कको पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन विषयको १५० पाठ्यभार रहेको हुँदा परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूमध्ये एक पाठ्यभारबाट ०.६६ पूर्णाङ्कको प्रश्न सोधनुपर्ने देखिन्छ । २०७८ मा बि. एड. तेस्रो वर्षको पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन विषयमा पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपातलाई तलको तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका ७ :

पाठ्यभार र पूर्णाङ्कको अनुपात

एकाइ	पाठ्यभार	प्रश्नको पूर्णाङ्क		प्रश्नको ढकाइ
		सोधिएको	सोधिनुपर्ने	
१.	१५	८	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क २ कम देखिन्छ ।
२.	१२	९	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ बढी देखिन्छ ।
३.	२०	९	१३	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ४ कम देखिन्छ ।
४.	१५	९	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ कम देखिन्छ ।
५.	८	१३	५	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ८ बढी देखिन्छ ।
६.	१२	९	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ बढी देखिन्छ ।
७.	१५	११	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ बढी देखिन्छ ।
८.	२०	९	१३	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ४ कम देखिन्छ ।
९.	१५	९	१०	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क १ कम देखिन्छ ।
१०.	१०	१	८	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ७ कम देखिन्छ ।
११.	८	१३	५	सोधिएको प्रश्नको पूर्णाङ्क ८ बढी देखिन्छ ।
जम्मा	१५०	१००	१००	

यस तहमा सोधिएका र सोधिनुपर्ने प्रश्नहरूको पूर्णाङ्कमा १ अथवा २ पूर्णाङ्क मात्र फरकलाई सामान्य त्रुटिका रूपमा लिँदा पनि २०७८ सालमा यो विषयको प्रश्नपत्र हेर्दा एकाइ ३, ४ र १० बाट सोधिएका प्रश्नहरूमा क्रमशः ४, ४ र ७ कम पूर्णाङ्क देखिन्छ । त्यस्तै एकाइ ५ र ११ बाट सोधिएका प्रश्नहरूमा क्रमशः ८ बढी पूर्णाङ्क देखिन्छ ।

छलफल

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायको बि. एड. तेस्रो वर्षमा पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन विषयमा विगत तीन वर्ष २०७६, २०७७ र २०७८ सालमा सोधिएका प्रश्नपत्रले एकाइगत रूपमा विषयवस्तुलाई ढाकेको अवस्था यस अध्ययनमा समेटिएको छ । यो विषयमा वस्तुगत प्रश्नहरू एक पूर्णाङ्कका दरले २० वटा, छोटो उत्तर आउने ७ पूर्णाङ्कका दरले अथवा प्रश्नसहित ११ वटा र लामो उत्तर आउने १२ पूर्णाङ्कका दरले अथवा प्रश्नसहित ३ वटा जम्मा १०० पूर्णाङ्कलाई एकीकृत गरेर मूल्याङ्कन गरिन्छ ।

कुसछुकर र वालटर्स (इ.२००९) का अनुसार मापनका साधनले मापन गर्नुपर्ने विषयवस्तुको क्षेत्रलाई ढाकन सकेको हुनुपर्दछ । २०७६ सालमा वस्तुगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा सबै एकाइबाट कम्तीमा एउटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ । यस विषयको पाठ्यक्रममा दिइएको पाठ्यभारका आधारमा हेर्दा २० पाठ्यभार भएको एकाइ तीनबाट पाँचवटा वस्तुगत प्रश्न सोधिएको छ भने त्यति नै पाठ्यभार रहेको एकाइ ८ बाट २ वटामात्र वस्तुगत प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । त्यस्तै १२ पाठ्यभार भएका एकाइ २ र ६ बाट क्रमशः ३ र १ वटा वस्तुगत प्रश्न सोधिएको देखिन्छ भने १० पाठ्यभार भएको एकाइ १० बाट १ वटा मात्र वस्तुगत प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । यसरी वस्तुगत प्रश्नहरूलाई पाठ्यभारका आधारमा हेर्दा समानुपातिक रूपमा मिलेको देखिँदैन । विषयगत प्रश्नलाई हेर्दा एकाइ १, ३ र ६ बाट छोटो उत्तर आउने एउटा प्रश्न समेत सोधिएको छ भने एकाइ ४, ७ र ११ बाट विषयगत प्रश्न नै सोधिएको छैन । यसमा विषयवस्तुको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ २, ३ र ८ बाट छोटो उत्तर र लामो उत्तर आउने एक एकवटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । त्यस्तै पूर्णाङ्कका हिसावले हेर्दा १५ पाठ्यभार भएका एकाइ १, ४, ७ र ९ बाट ८, २, १ र ९ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ भने २० पाठ्यभार भएका एकाइ ३ र ८ बाट क्रमशः २४ र २१ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । त्यस्तै १२ पाठ्यभार भएका एकाइ २ र ६ बाट क्रमशः १० र ८ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । ८ पाठ्यभार भएका एकाइ ५ र ११ बाट क्रमशः ८ र १ पूर्णाङ्कका एवम् १० पाठ्यभार भएको एकाइ १० बाट ८ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । यसरी पूर्णाङ्कका हिसावले सबै एकाइमा निहित पाठ्यभार अनुसार समानुपातिक रूपमा प्रश्नहरू सोधिनुपर्नेमा त्यस्तो देखिँदैन ।

२०७७ सालमा वस्तुगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ ६ बाट एउटा पनि प्रश्न सोधिएको छैन भने अरू सबै एकाइबाट कम्तीमा एउटा प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । यस विषयको पाठ्यक्रममा दिइएको पाठ्यभारका आधारमा हेर्दा २० पाठ्यभार भएको एकाइ तीनबाट पाँचवटा वस्तुगत प्रश्न सोधिएको छ भने त्यति नै पाठ्यभार रहेको एकाइ ८ बाट एउटा मात्र वस्तुगत प्रश्न सोधिएको देखिन्छ । यसरी पाठ्यभारका आधारमा हेर्दा वस्तुगत प्रश्नहरूको छनोट समानुपातिक रूपमा नमिलेको देखिन्छ । हायन्स, रिचुड र

कुवा (इ.१९९५) का अनुसार आकलनका साधनहरूले नान्न खोजेको विषयवस्तुलाई ढाक्ने क्षमता हो । विषयगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ ३ र ९ बाट छोटो उत्तर आउने र लामो उत्तर आउने एक एउटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ भने एकाइ ११ बाट विषयगत प्रश्न नै सोधेको देखिँदैन । त्यस्तै पूर्णाङ्कका हिसाबले हेर्दा १५ पाठ्यभार भएका एकाइ १, ४, ७ र ९ बाट क्रमशः ८, ९, १४ र १० पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ भने २० पाठ्यभार भएका एकाइ ३ र ८ बाट क्रमशः २४ र ८ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । १२ पाठ्यभार भएका एकाइ २ र ६ बाट क्रमशः ९ र ७ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । ८ पाठ्यभार भएका एकाइ ५ र ११ बाट क्रमशः १ र १ पूर्णाङ्कका एवम् १० पाठ्यभार भएको एकाइ १० बाट ९ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । कक्षा शिक्षण पछाडि विद्यार्थीहरूको जाँच लिँदा पाठ्यक्रममा तोकिएका सबै एकाइहरूका विषयवस्तु समानुपातिक रूपमा पर्ने गरी प्रश्नपत्र बनाइएको छ भने त्यस परीक्षणलाई विषयगत वैधता भएको मानिन्छ (शर्मा एन्ड शर्मा, २०६९)। यसबाट पूर्णाङ्क तथा पाठ्यभारका हिसाबले सबै एकाइमा निहित पाठ्यभार अनुसार समानुपातिक प्रश्नहरू नमिलेको देखिएको हुँदा आइन्दा विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरेर सोका आधारमा मात्र प्रश्न निर्माण गराउनुपर्ने देखिन्छ ।

२०७८ सालमा वस्तुगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा सबै एकाइबाट कम्तीमा एउटा प्रश्न सोधिनुका साथै एकाइ सातबाट चारवटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ । पाठ्यक्रममा २० पाठ्यभार दिइएको एकाइ ३ र ८ बाट २/२ वटामात्र प्रश्न सोधिएको छ भने १५ पाठ्यभार रहेकाको एकाइ ७ बाट यति धेरै (४ वटा) प्रश्न सोधिएको छ । यसर्थ प्रश्नपत्रहरूले विषयवस्तुका सबै महत्वपूर्ण कुराहरूलाई ढाक्न सक्नुपर्दछ (सिंह, इ.२००९) भन्ने दृष्टिकोणलाई पाठ्यभारका आधारमा हेर्दा वस्तुगत प्रश्नहरू समानुपातिक रूपमा नमिलेको देखिन्छ । विषयगत प्रश्नको ढकाइलाई हेर्दा एकाइ ८ बाट छोटो उत्तर आउने र लामो उत्तर आउने (अथवा प्रश्न) एक एकवटा प्रश्न सोधेको देखिन्छ भने एकाइ १० बाट विषयगत प्रश्न नै सोधेको देखिँदैन । विषयगत र वस्तुगत प्रश्नलाई पूर्णाङ्कका हिसाबले हेर्दा १५ पाठ्यभार भएका एकाइ १, ४, ७ र ९ बाट ८, ९, ११ र ९ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । १२ पाठ्यभार भएका एकाइ २ र ६ बाट ९/९ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । त्यस्तै ८ पाठ्यभार भएका एकाइ ५ र ११ बाट १३/१३ पूर्णाङ्कका एवम् १० पाठ्यभार भएको एकाइ १० बाट १ पूर्णाङ्कका प्रश्नहरू सोधिएको देखिन्छ । यसबाट पूर्णाङ्कका हिसाबले सबै एकाइमा निहित पाठ्यभार अनुसार समानुपातिक रूपमा नमिलेको देखिएकाले पूर्णाङ्कको वितरणका आधारमा प्रश्नहरू सोधिनुपर्ने देखिन्छ । विषयगत वैधताको परीक्षण विशेषज्ञहरूको समूहबाट प्रश्नपत्रको विश्लेषण गराएर गर्न सकिन्छ (यद्यमाले, इ.२००३) । यसका लागि निर्माण भएका प्रश्नपत्रहरूलाई विशेषज्ञहरूको समूहले विषयगत वैधताको जाँच गराएर मात्र परीक्षामा प्रयोग गर्ने परम्पराको सुरुवात गर्नुपर्दछ ।

असल विशेषताले युक्त प्रश्नपत्र निर्माणको सिद्धान्तलाई शिक्षण गर्ने शिक्षक आफैले निर्माण गरेका प्रश्नपत्रहरूमा पूर्ण रूपमा विषयगत वैधताको गुणले युक्त हुनै पर्दछ । विषयगत प्रश्नहरूमा अथवा प्रश्न समेत गरेर ११ वटा एकाइबाट जम्मा १४ वटा प्रश्न सोध्न सकिने अवस्था हुँदा हुँदै तीनै वर्षका प्रश्नमा केही एकाइबाट प्रश्न नै नसोधनुले प्रश्नहरूको विषयगत वैधतामा कमजोर देखिन्छन् । यो अध्ययन त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत अध्यापन हुने पाठ्यांशहरूमध्ये एउटा मात्र विषय पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (जसमा प्रश्न निर्माणका सिद्धान्त एवम् तरिकाहरूको अध्यापन हुन्छ) विषयमा विगत तीन वर्षको वार्षिक परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूलाई नमुनाको रूपमा लिएर सम्पन्न गरिएको हुँदा यसबाट निस्किएको निष्कर्ष सम्पूर्ण सङ्कायमा सामान्यीकरण गर्न सकिँदैन । यसर्थ सम्पूर्ण सङ्कायमा सामान्यीकरण गर्नका लागि सबै विषयबाट नमुना लिएर अध्ययन गर्न आवश्यक छ ।

निष्कर्ष

त्रिभुवन विश्वविद्यालय देशको ठूलो एवम् जेठो विश्वविद्यालय हो । विश्वविद्यालयसँगै जस्तो शिक्षाशास्त्र सङ्कायको स्थापना भएको थियो । यस सङ्कायको प्रमुख काम देशलाई आवश्यक पर्ने दक्ष शिक्षक तथा शैक्षिक प्रशासकको उत्पादन गर्नु हो । यस सङ्कायद्वारा परीक्षाका माध्यमबाट विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन गरिन्छ । असल परीक्षणमा विश्वसनीयता, वस्तुनिष्ठता, उपयोगिता, मानक र वैधता जस्ता मुख्य गुणहरू निहित हुनुपर्दछ । अन्य गुणहरू भन्दा विषयगत वैधताको गुणले युक्त प्रश्नपत्र निर्माणलाई सरल मानिन्छ तथापि यस अध्ययनले असल परीक्षणका विशेषताहरूको शिक्षण गर्ने शिक्षाशास्त्र सङ्कायका शिक्षकहरूले पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन (Ed. 431) विषयका लागि निर्माण गरेका प्रश्नपत्रहरूमा विषयगत वैधताको गुणले युक्त रहेको पाइएन । यसका लागि बि. एड. तेस्रो वर्षमा अध्यापन हुने पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन ९भ्मा द्वघञ्ज० विषयको विगत तीन वर्ष (२०७६, २०७७ र २०७८) को वार्षिक परीक्षामा सोधिएका प्रश्नहरूलाई एकाइगत तथा पूर्णाङ्क आधारमा विश्लेषण गर्दा पछिल्लो वर्षमा विषयगत वैधताको अवस्था केही सुधारोन्मुख मात्र रहेको देखिन्छ । साथै प्रश्नहरूमा विषयगत वैधता कायम गर्न प्रश्न निर्माणकर्ताहरूको लागि सेमिनार

तथा कार्यशाला समेतको आयोजना गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यस्तै प्रश्न निर्माणकर्ताहरूले विशिष्टीकरण तालिका निर्माण गरेर सोका आधारमा मात्र प्रश्न निर्माण गराउने परम्परा बसाउनु पर्दछ । परीक्षाका लागि निर्माण भएका प्रश्नपत्रहरूलाई विशेषज्ञहरूको समूहले विषयगत वैधताको जाँच गराएर मात्र परीक्षामा प्रयोग गर्ने परम्पराको पनि सुरुवात गर्नुपर्दछ ।

सन्दर्भ सूची

- श्रेष्ठ, वद्रीनाथ (२०६०). स्तरीय परीक्षाका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालयको प्रयास. *त्रिभुवन विश्वविद्यालय त्रिवि वार्षिक दिवस प्रकाशन*. त्रिवि, स.चना तथा जनसम्पर्क महाशाखा कीर्तिपुर ।
- ज. व. रा., स्वयंप्रकाश (२०७४), *पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन*. काठमाडौं : पिनाकल पब्लिकेसन प्रा. लि. ।
- पराजुली, तीर्थराज, खनाल, पेशल, भट्टराई, देवीप्रसाद र अन्य (२०६६). *शिक्षामा मापन तथा मूल्याङ्कन*. काठमाडौं : सनलाइट पब्लिकेसन ।
- फुएल, बद्रिप्रसाद (२०७५). *पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन*. काठमाडौं : ओएसिस पब्लिकेसन प्रा. लि. ।
- निउरे, ध्रुवप्रसाद (२०७४). *पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन*. काठमाडौं : क्वेस्ट पब्लिकेसन प्रा. लि. ।
- भट्टराई, होमनाथ र धामी, केशवासिंह (२०७०). *पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन*. काठमाडौं : रत्नपुस्तक भण्डार ।
- शर्मा, चिरञ्जीवी र शर्मा, निर्मला (२०६९). *पाठ्यक्रम र मूल्याङ्कन*. काठमाडौं : एम. के. पब्लिसर्स एन्ड डिस्ट्रिब्युटर्स ।
- Anastasi, A. (1968). *Psychological testing*. London:McMillan Company.
- Best, J.w. & Khan, J. V.(1999). *Research in education*. New Delhi:Prentice Hall of India.
- Colman, A. M. (2006). *A dictionary of psychology*. New Delhi:Oxford University Press.
- Haynes, S. N., Richard, D. C. S. & Kubany, E. S. (1995). Content validity in psychological assessment: Afunctional approach to concepts and methods. *Psychological Assessment*, 7(3), 238– 247.
- Jandaghi, G. (2010). Assessment of validity, reliability and difficulty indices for teachers for teacher–built physics exam questions in first year high school. *Educational Research and Review*, 5(11), 651-654.
- Kucxuk. F. and Walters. JD. (2009). How good is your test? *ELT Journal*, 63(4), 332-341.
- Lindquist, E. F. (1951). *Educational Measurement*. Washington: American Council of Education.
- Messick, S. (1990). *Validity of test interpretation and use*. Princeton, New Jersey: Educational Testing Service.
- Singh, A. K. (2009). *Test, measurement and research methods in behavioural science*. New Delhi: Bharati Bhawan Publishers & Distributers.
- Tribhuvan University Nepal (2072 B.S.), *Curriculum of four year B. Ed. Programmed*. Kathmandu: Aurther.
- Tribhuvan University Nepal (2023). *TU Today- 2080*. Kathmandu: Information and public relation division.
- Trochim, W. M. K. (2008). *Research methods: Knowledge base*. New Delhi: Biztantra.
- Yaghmale. F. (2003). Content validity and its estimation. *Journal of Medical Education*. 3(1), 25-27.